

«ΕΝΑΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΧΘΡΟΣ...»

Ο ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΚΟΣΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΣΙΧΑΜΕΝΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

ΜΕΡΟΣ 4ο: Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ (1974-1989)

Η τραγωδία της Κύπρου καθώς και οι κίνδυνοι που έχουν προκύψει για το έθνος, τόσο από την αδιάστατη επεκτατική πολιτική του Πενταγώνου στα πλαίσια του ΝΑΤΟ όσο και από την προσπάθεια της αμερικανοκίνητης χούντας να μετατραπούν οι ένοπλες δυνάμεις μας αποκλειστικά σε όργανο αστυνόμευσης του Ελληνικού χώρου, κυριαρχούν στη σκέψη κάθε Έλληνα.

Με αυτά τα λόγια ξεκινούσε η ιδρυτική διακήρυξη του ΠΑΣΟΚ, που γράφτηκε τον Σεπτέμβριο του 1974. Η εύλογη ερώτηση είναι: τι σκατά σχέση έχουν όλα αυτά με το σοσιαλισμό; Η τέταρτη λέξη της ιδρυτικής διακήρυξης του ΠΑΣΟΚ, του κόμματος που κυριάρχησε για πάνω από σαράντα χρόνια στην ελληνική πολιτική σκηνή, ήταν «Κύπρος». Το πρώτο ζήτημα που έθετε στην ελληνική κοινωνία ήταν το πώς θα γίνει οι «ένοπλες δυνάμεις μας» να βγουν επιτέλους από τον ελληνικό χώρο.

Βέβαια, το ΠΑΣΟΚ δεν ανέλυε απλώς τους «κινδύνους που είχαν προκύψει για το έθνος». Έσφυζε από προτάσεις, ιδέες, τρόπους εξήγησης των πραγμάτων. Η ιδρυτική του διακήρυξη συνέχιζε με τη μαγική λέξη «εξάρτηση» και έθετε ως στόχο τη «δυναμική ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική [...] Ως χώρα που είναι ταυτόχρονα στην Ευρώπη, τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο [η Ελλάδα πρέπει να] κάνει την παρουσία της αισθητή και στους τρεις αυτούς χώρους». Ο Ήλιος ο Πράσιнос, ήδη από την ανατολή του, είχε στον πυρήνα του τον τριτοκοσμισμό, την «φιλία με τον αραβικό κόσμο». Άλλωστε ιδρυτικό μέλος και υπεύθυνος του «Κέντρου Μελετών Διαφώτισης» του ΠΑΣΟΚ ήταν ο Δ. Λιβιεράτος, τον οποίο συναντήσαμε να συμμετέχει στην αλγερινή επανάσταση κατά τη δεκαετία του '60. Τα επόμενα χρόνια το ΠΑΣΟΚ έκανε σημαία την εξάρτηση, τους «φονιάδες-των-λαών-Αμερικάνους» και τα «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο». Φυσικά όλα αυτά είναι γνωστά. Πώς συνδέονται όμως οι στόχοι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με αυτή τη ρητορική;

Γιατί όπως φαντάζονται οι τακτικοί αναγνώστες μας δεν πρόκειται να ισχυριστούμε ότι η ουσία της εξωτερικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ διέφερε από την ουσία της πολιτικής οποιουδήποτε άλλου κόμματος. Η εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους είναι μία, ενιαία, ανεξαρτήτως κυβερνήσεων και χρωμάτων. Οι περίοδοι, ωστόσο, στις οποίες κυριάρχησε το ΠΑΣΟΚ έχουν το ενδιαφέρον τους. Γιατί είναι περίοδοι που ο κόσμος γύρισε τούμπα, οπότε αναζητώντας τη στρατηγική του ελληνικού κράτους μπορεί να καταλήξουμε σε χρήσιμα συμπεράσματα.

Η ΠΑΣΟΚΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Σε παλιότερες περιπλανήσεις μας γύρω από το ζήτημα είχαμε περιγράψει τη στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου ως «μία θαλάσσια αναβίωση της Μεγάλης Ιδέας για χρήση στον ψυχρό πόλεμο».¹ Πράγματι, ο ψυχροπολεμικός κόσμος είχε τις ιδιαιτερότητές του για ένα κράτος που από γεννησιμιού

του τρεφόταν από τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αφενός, τα βόρεια σύνορα της χώρας ήταν και σύνορα του δυτικού με το ανατολικό μπλοκ. Η Ελλάδα βρισκόταν στο επίκεντρο του ρήγματος: ακριβώς εκεί που τελείωνε η Δύση, και άρχιζε ο σοβιετικός μπαμπούλας. Αφετέρου η Ελλάδα και η Τουρκία με το τέλος του Β' Π.Π. εντάχθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα στο ΝΑΤΟ. Στον φαινομενικά διπολικό κόσμο του Ψυχρού Πολέμου, λοιπόν, Ελλάδα και Τουρκία ήταν «σύμμαχοι»! Τι γαμάτος που είναι ο κόσμος! Θα περίμενε κανείς ότι με την Τουρκία «σύμμαχο» (δεν το χορταίνουμε) και τα βόρεια σύνορα αδιαπραγμάτευτα, οι βλέψεις της εξωτερικής πολιτικής θα καταλάγιαζαν. Μα φυσικά και όχι. Στα νοτιοανατολικά απλωνόταν το απέραντο γαλάζιο της Μεσογείου.

Έτσι, στα πλαίσια ενός κόσμου που περιστρεφόταν γύρω από την αντίθεση Δύσης-Ανατολής, το ελληνικό κράτος έπρεπε να βρει έναν τρόπο να προωθήσει τις βλέψεις του για κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο δίχως ταυτόχρονα να αμφισβητήσει το στρατόπεδο στο οποίο είχε προσχωρήσει. Έπρεπε να βρει τρόπο να «διανθίσει την εξωτερική πολιτική» της χώρας, όπως γράφαμε και στο προηγούμενο τεύχος, αποκτώντας σχέσεις με κράτη της Μεσογείου και της Μ. Ανατολής που βρίσκονταν εκτός του δυτικού στρατοπέδου. Ο άνθρωπος που χάραξε τη μεταπολεμική εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους, ο Π. Πιπινέλης, θεωρούσε ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να μετατραπεί σε γέφυρα του δυτικού κόσμου με τα αραβικά κράτη. Πίστευε πως οι «καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο ήταν κομμάτι μιας πολιτικής που θα έβαζε από την πίσω πόρτα την Αμερική να πλησιάζει ακόμα πιο κοντά στα αμυντικά ζητήματα της Ελλάδας».²

Ο τρόπος που επέλεξε ο Α. Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ για να το κάνει αυτό ήταν η χρησιμοποίηση μιας ρητορικής που αναδείκνυε την αντίθεση μεταξύ Βορρά-Νότου, δηλαδή μεταξύ «πλούσιων και ιμπεριαλιστικών» κρατών από τη μία και «φτωχών και εξαρτημένων» από την άλλη. Με αυτόν τον τρόπο, η παρουσία της Ελλάδας στο δυτικό στρατόπεδο μετατράπηκε σε συνεχές πεδίο διεκδίκησης.³ Ένα τέτοιο παράδειγμα αναφέρθηκε πρόσφατα στην *Καθημερινή*: «οι βάσεις απεδείχθησαν χρήσιμες κατά την ελληνοτουρκική κρίση του 1987· η απειλή ότι θα κλείσουν οδήγησε σε παρέμβαση των ΗΠΑ».⁴

Αυτό το πεδίο διεκδίκησης είναι που γέννησε τόσο τις ιδεολογίες όσο και τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν από το ΠΑΣΟΚ, αλλά και από το ελληνικό κράτος γενικότερα. Ιδεολογίες όπως η εξάρτηση, ο αντιαμερικανισμός, ο αντι-ιμπεριαλισμός και πολιτικές όπως η αλληλεγγύη προς τον Τρίτο Κόσμο, το ειδύλλιο με τον Καντάφι, η ελληνο-παλαιστινιακή φιλία, κλπ. αν ιδωθούν υπό αυτό το πρίσμα αποκτούν ξαφνικά διαφορετικό νόημα. Σύμφωνα με έναν από τους ειδικούς της εξωτερικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, «η Ελλάδα έπρεπε να αποκτήσει έναν κεντρικό ρόλο στις χώρες του Νότου, τουλάχιστον του Μεσογειακού, τον οποίο να χρησιμοποιεί ως μοχλό πίεσης

εντός των ευρωπαϊκών θεσμών».⁵

ΠΑΣΟΚ, ΕΟΚ, ΜΟΚ ΚΑΙ ΣΟΚ

Η απόκτηση αυτού του κεντρικού ρόλου «στις χώρες του Νότου» επιχειρήθηκε με χίλιους δυο τρόπους. Τρανό παράδειγμα, και ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα της δεκαετίας του '80, ήταν η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Το ΠΑΣΟΚ ισχυριζόταν πως η ένταξη στην ΕΟΚ θα είναι καταστροφική για τη χώρα και για να υποστηρίξει αυτόν τον ισχυρισμό είχε επιστρατεύσει όλο το οπλοστάσιο της ιδεολογίας της εξάρτησης.

Ο Κ. Σημίτης, που τη δεκαετία του '90 ως πρωθυπουργός χαρακτηρίστηκε «ευρωπαϊστής» και μάλιστα έγινε ειδικός στην απορρόφηση ευρωπαϊκών κονδυλίων, το 1976 υπέγραψε τον πρόλογο της μπροσούρας που εξέδωσε το ΠΑΣΟΚ ενάντια στην ΕΟΚ. Εκεί έγραφε πως:

Η Ελλάδα είναι χώρα εξαρτημένη από τις βιομηχανικές καπιταλιστικές κοινωνίες. Η ένταξη στην ΕΟΚ θα επιτείνει τη σχέση υποτέλειας. Το σύνολο της ζωής στον τόπο μας θα καθορίζεται από τις ανάγκες και τις επιθυμίες των δυτικοευρωπαίων συνεταίρων. [...] Το ΠΑΣΟΚ αρνείται την ένταξη όπως αρνείται και την ένταξη υπό όρους.⁶

Το ΠΑΣΟΚ είχε να προτείνει μια εναλλακτική: τη δημιουργία μιας «μη καπιταλιστικής Μεσογειακής Οικονομικής Κοινότητας»⁷ (ότι κι αν σημαίνει αυτό). Ένα χρόνο αργότερα, σε προεκλογική του ομιλία στο Ρέθυμνο, ο Α. Παπανδρέου εξηγούσε ότι «η λύση βρίσκεται στη Μεσόγειο και όχι στην ΕΟΚ» και προς αυτή την κατεύθυνση το ΠΑΣΟΚ άρχισε να προωθεί τη «Μεσογειακή Συνδιάσκεψη Σοσιαλιστικών Κοινοτήτων», φιλοξενώντας τη μάλιστα το 1979 στην Αθήνα. Εκεί πρότεινε τη διακήρυξη μιας Χάρτας Συνεργασίας των Μεσογειακών Λαών η οποία μεταξύ άλλων επεδίωκε:

- Μη ένταξη σε οικονομικούς συνασπισμούς που αποσκοπούν στην ενσωμάτωση των χωρών της Μεσογείου στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα.
- Μεσογειακή οικονομική συνεργασία για την κοινή αντιμετώπιση των αναγκών των αναπτυσσόμενων χωρών, με απώτερο στόχο τη δημιουργία αυτοδύναμων εθνικών οικονομιών.
- Διεύρυνση των αγορών κάτω από ίσους όρους ανταλλαγής.⁸

Φυσικά η εχθρότητα προς την ΕΟΚ ήταν παπατζιλίκια. Όταν το ΠΑΣΟΚ ανέλαβε την εξουσία το 1981 δε διανοήθηκε καν να βγει από την ΕΟΚ. Το ευρωπαϊκό χρήμα ήταν ακριβώς αυτό πάνω στο οποίο χτίστηκε η μεταπολιτευτική ευημερία και ο μύθος ότι «επί Ανδρέα είχαν λεφτά μέχρι και οι πέτρες». Το βρισίμο στην ΕΟΚ και η συζήτηση για τη Μεσογειακή Οικονομική Κοινότητα είχε δύο στόχους: από τη μία την ενίσχυση των ελληνικών διεκδικήσεων εντός της ΕΟΚ και από την άλλη την ισχυροποίηση της ελληνι-

κής θέσης στη Μεσόγειο. Εκτός από «Αμερική των Βαλκανίων», ίσως δεν είναι υπερβολή να πούμε πως η Ελλάδα ήλπιζε να γίνει η «Γερμανία της Μεσογείου», καθώς οι εξαγωγές της στις χώρες της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής είχαν γιγαντωθεί μέσα στη δεκαετία του '70. Εντάξει· τώρα που το βλέπουμε γραμμένο, μάλλον είναι υπερβολή.

Υπερβολές ή όχι, είναι γεγονός πως ο Ξ. Ζολώτας, μιλώντας από την ασφαλή θέση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας έγραφε:

Στη διάρκεια της τελευταίας 5ετίας ελληνικές τεχνικές εταιρίες έχουν αναλάβει σημαντικά έργα στις αραβικές χώρες, στο Ιράν και την Αφρική. Καμία από τις μικρότερες χώρες της ΕΟΚ δεν έχει αναλάβει τόσο εκτεταμένη δραστηριότητα σ' αυτές τις χώρες όσο η Ελλάς.⁹

Δηλαδή, η επιτυχία και η στόχευση του ελληνικού εμπορίου στις αραβικές και μεσογειακές χώρες ήταν αδιαμφισβήτητη, με ή χωρίς ΕΟΚ, με ή χωρίς ΠΑΣΟΚ. Το ζήτημα που συζητιόταν ήταν το αν, πόσο και με ποιον τρόπο θα ισχυροποιούσε η ένταξη στην ΕΟΚ την ήδη ισχυρή θέση της Ελλάδας ανάμεσα στα κράτη της Μεσογείου.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑ: ΕΙΚΟΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Παράλληλα, αυτή η θαλάσσια αναβίωση της Μεγάλης Ιδέας δε θα μπορούσε να μην έχει στην καρδιά της το κράτος που μικραίνει όσο η Ιδέα μεγαλώνει: Την Τουρκία. Το ΠΑΣΟΚ, ήδη από την ιδρυτική του διακήρυξη ανακινούσε το ζήτημα της Κύπρου. Μία από τις βασικές του κατευθύνσεις ήταν η λεγόμενη «διεθνοποίηση» του Κυπριακού. Σ' αυτό το κομμάτι η χρησιμότητα των σχέσεων με τις αραβικές χώρες ήταν και είναι ανεκτίμητη. Όπως έγραφε μια από τις «αριστερές τάσεις» του ΠΑΣΟΚ:

Το Κυπριακό δεν είναι πρόβλημα ελληνοτουρκικό. Είναι πρόβλημα διεθνές που ενδιαφέρει τη Μέση Ανατολή όσο και τη Δυτική Ευρώπη, τις Αραβικές Χώρες όσο και τις Βαλκανικές.¹⁰

Στη Χάρτα Συνεργασίας των Μεσογειακών Λαών που προσπαθούσε να συντάξει ο Παπανδρέου έγραφε επίσης «Κοινή αντιμετώπιση των κρίσιμων προβλημάτων της περιοχής που δημιουργησε η ιμπεριαλιστική επέμβαση. Ιδιαίτερα Παλαιστίνη, Κύπρο, Αιγαίο».

Φυσικά, η κοινή αντιμετώπιση σήμαινε «βοηθήστε μας να στριμώξουμε τους Τούρκους». Το ελληνικό κράτος προσπαθούσε να βάλει τις αραβικές χώρες στο παιχνίδι της Κύπρου ήδη από τότε (και από πολύ νωρίτερα, αλλά αυτό είναι άλλη ιστορία). Όταν τελικά ανέλαβε την εξουσία, ο Α. Παπανδρέου ήταν ο πρώτος Έλληνας πρωθυπουργός που επισκέφτηκε την Κύπρο και στράφηκε ολοκληρωτικά προς τη «διεθνοποίηση» του ζητήματος, διακόπτοντας τις διαπραγματεύσεις και εμπλέκοντας τη διεθνή κοινότητα.

Σ' αυτή του την προσπάθεια η ρητορική του αντι-ιμπεριαλισμού και του αντιαμερικανισμού ήταν απαραίτητη. Τόσο επειδή εκεί έβρισκε κοινό τόπο με την

επίσης αντιαμερικανική ρητορική των αραβικών κρατών, όσο και επειδή κάτω από τη σκέπη του «ιμπεριαλιστή», όπου βρίσκονταν φυσικά οι Αμερικάνοι, το ελληνικό κράτος προσπαθούσε να χωρέσει και τους Τούρκους. Σύμφωνα με τους μελετητές του ΠΑΣΟΚ συνέβαινε το παράδοξο οι «στιγμές όξυνσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων να συνοδεύονται από ένταση στην έκφραση του αντιαμερικανισμού, καθώς η τουρκική απειλή αποδίδεται στη μεθόδευση ή την ανοχή της αμερικανικής πλευράς».¹¹

Βέβαια, αυτό δεν είναι διόλου παράδοξο, καθώς ο αντιαμερικανισμός, αν ιδωθεί κι αυτός ως «μοχλός πίεσης», εξυπηρετούσε εξαιρετικά τα συμφέροντα του ελληνικού κράτους. Όταν, ας πούμε το 1983, η Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, έλαβε χώρα «η πιο αντιαμερικανική πορεία που έχει γίνει στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια».¹² Παρά το (ή «χάρη στο» - όπως το δει κανείς) έντονο κλίμα αντιαμερικανισμού η αμερικανική στρατιωτική βοήθεια διπλασιάστηκε από το 1983 ως το 1984.

Φυσικά ο φάκελος «ελληνοτουρκικά» δεν εξαντλείται στην περίπτωση της Κύπρου. Είναι στα '70s που προέκυψε εκ νέου το ζήτημα «Αιγαίο». Παράλληλα, εκείνη την περίοδο χτίστηκε και το μεγάλο «κίνημα αλληλεγγύης στο κούρδικο αντάρτικο», με πράκτορες και βουλευτές του ελληνικού κράτους να πρωτοστατούν σ' αυτή την αλληλεγγύη.¹³ Είναι τότε που από ελληνικής πλευράς ξεκίνησε η προσπάθεια επέκτασης της υφαλοκρηπίδας και του εναέριου χώρου, προσπάθεια που φυσικά δεν πέρασε στο ντούκου από την Τουρκία. Είναι τότε που ξεκίνησε το γνωστό ζήτημα των «γκρίζων ζωνών» του Αιγαίου.

Η στάση του ΠΑΣΟΚ, ήδη από την περίοδο που βρισκόταν ακόμα στην αντιπολίτευση έμοιαζε τρομερά με τις προσπάθειες της πιο αντιτουρκικής μερίδας του σημερινού υπουργείου Εξωτερικών. Το ΠΑΣΟΚ για παράδειγμα έγραφε για το ζήτημα:

Την ίδια στιγμή πρέπει να επεκτείνουμε τα χωρικά μας ύδατα στα δώδεκα ναυτικά μίλια – έχουμε κάθε δικαίωμα να το κάνουμε βάσει του διεθνούς δικαίου. Με αυτήν την επέκταση διαλύουμε μια για πάντα κάθε αμφισβήτηση γύρω από το μεγαλύτερο και σημαντικότερο κομμάτι της υφαλοκρηπίδας μας.¹⁴

Σας θυμίζει κάτι; Το ζήτημα της επέκτασης στα 12 μίλια επανήλθε στον δημόσιο λόγο πριν από περίπου δύο χρόνια. Τότε ο καλός καθηγητής Α. Συρίγος έγραφε:

Είναι καιρός να μιλήσουμε για το μεγάλο ταμπού: την αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια. Πρόκειται για αδιαμφισβήτητο δικαίωμα που δίνει το διεθνές δίκαιο και έχει ασκηθεί από όλα τα παράκτια κράτη στον κόσμο (148 στον αριθμό), πλην της Ελλάδος. Με την αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια οι περισσότερες από τις τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο θα τερματισθούν ή θα καταστούν άνευ σημασίας.¹⁵

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΙΠΙΝΕΛΗΣ: Από τα μπουρδέλα του Πειραιά στα σαλό- νια της Ευρώπης

Ο πατέρας του Π. Πιπινέλη ήταν έμπορος και ιδιοκτήτης γης στα Βούρλα του Πειραιά, της περιοχής όπου στεγάστηκε το πρώτο μεγάλο μπουρδέλο της χώρας μετά από την πρώτη επιχείρηση σκούπα στην ιστορία της ελληνικής πορνείας. Ο νεαρός Πιπινέλης, γιος του μεγαλύτερου νταβατζή της χώρας σπούδασε στη Γαλλία και την Ελβετία. Το 1922 μπήκε στο διπλωματικό σώμα, όντας μόλις 23 ετών. Βρισκόταν στα υψηλά κλιμάκια του υπ.εξ. ήδη από τη δεκαετία του '30. Ακολούθησε την εξόριστη κυβέρνηση στο Κάιρο, και με τη λήξη του πολέμου έγινε ο ισχυρότερος άνδρας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Μετατράπηκε σε μόνιμο αντιπρόσωπο της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ. Είναι ο άνθρωπος που χάραξε τη μεταπολεμική εξωτερική πολιτική και φυσικά και τις «παραδοσιακά καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο». Παρ' όλο που όσες φορές έθεσε υποψηφιότητα για βουλευτής απέτυχε να εκλεγεί, ανέλαβε αρκετές φορές το υπουργείο Εξωτερικών (κάτι σαν τον κ. Κοτζιά) και επίσης χωρίς να τον ψηφίσει κανείς έγινε πρωθυπουργός της χώρας. Στο τέλος έγινε και υπ.εξ. της χούντας για να δέσει το γλυκό. Στη φωτογραφία φαίνεται στ' αριστερά παρέα με τον Μακάριο και τον δικτάτορα Παπαδόπουλο (τον επονομαζόμενο και «Νάσερ»). Πραγματικά εντυπωσιακό βιογραφικό. Μπράβο του!

«ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ», «ΑΔΕΣΜΕΥΤΟΙ» ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Το ΠΑΣΟΚ κατηγορούσε ανέκαθεν τη Νέα Δημοκρατία ότι ασκούσε «εξαρτημένη» εξωτερική πολιτική, κι ότι «πειθαρχούσε στις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ και την ΕΟΚ». Υποστήριζε ότι αυτό θα ασκούσε μια «αδέσμευτη» εξωτερική πολιτική, δίχως να ρωτά κανέναν. Φυσικά η εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους ήταν μία και δεν ήταν καθόλου εξαρτημένη. Για του λόγου το αληθές, το ελληνικό κράτος στα μέσα της δεκαετίας του '80 (ακριβώς δηλαδή στο δεύτερο φούντωμα του Ψυχρού Πολέμου) «αψήφησε» τη δυτική πολιτική σε μια σειρά ζητημάτων¹⁶ που είχαν να κάνουν από κυρώσεις σε κράτη του ανατολικού μπλοκ μέχρι την αναγνώριση του Ισραήλ, η οποία έγινε μόνο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το 1990.

Αυτό επίσης δε σημαίνει ότι το ελληνικό κράτος έκανε του κεφαλιού του. Σημαίνει ότι εν μέσω παγκόσμιου διακρατικού ανταγωνισμού έπαιζε τα χαρτιά του όσο καλύτερα μπορούσε. Η περίπτωση του ΠΑΣΟΚ «αναδεικνύει πώς ακριβώς μια μεσαία δύναμη όπως η Ελλάδα μπορεί να εκμεταλλευτεί περιφερειακά στηρίγματα και τη δυναμική ενός χαλαρού διπολικού συστήματος για να επιτύχει γεωπολιτικά αποτελέσματα».¹⁷ Δεν το λέμε εμείς. Οι ειδικοί της εξωτερικής πολιτικής του '80 το λένε. Με άλλα λόγια; Με άλλα λόγια η σχετικότητα της ισχύος.

Εξωτερική Πολιτική με Μουστάκι

Πλάκα δεν έχει; Το αντι-ιμπεριαλιστικό ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας του '70 και οι ακροδεξιοί σύμβουλοι του υπ.εξ. του 2018 έχουν ακριβώς την ίδια γνώμη. Μοναδική διαφορά ότι ενώ οι σημερινοί μιλούν σκέτα για «τουρκική προκλητικότητα», το ΠΑΣΟΚ του '70 μιλούσε για «προκλητικό ιμπεριαλιστικό σοβινισμό της άρχουσας τάξης της Τουρκίας». Οι μεγάλες διαφορές στην αριστερή και την ακροδεξιά ρητορική δεν έχουν καμία διαφορά στην ουσία.

Σε αυτά τα πλαίσια οι «Μεσογειακές Συνδιασκέψεις» που αγαπούσε τόσο το ΠΑΣΟΚ μπορούν να ιδωθούν και ως πρώιμες αντιτουρκικές κινήσεις. Θα μπορούσε κανείς να τις σκεφτεί ως το μοντέλο που οδήγησε τελικά στη δημιουργία των «τριμερών συνεργασιών» που προωθεί τα τελευταία χρόνια η ελληνική διπλωματία. Ο αγαπημένος μας τέως υπ.εξ. Ν. Κοτζιάς πρότεινε μάλιστα κάτι που μοιάζει ακόμα περισσότερο με τις «Μεσογειακές Συνδιασκέψεις» την ίδρυση μιας «δομής τύπου ΟΑΣΕ στην Α. Μεσόγειο» και είπε πως σ' αυτή την προσπάθεια συμμετέχουν 22 κράτη, 14 εκ των οποίων αραβικά.¹⁸ Φυσικά διαφορές υπάρχουν: τότε η συμμετοχή των Αμερικανών θα ήταν τόσο ανήκουστη όσο το να προσλαμβάνεις για baby-sitter τον Αδόλφο, ενώ σήμερα το ελληνικό κράτος πολύ θα ήθελε να μετατρέψει τις τριμερείς σε τεταμερείς με τη συμμετοχή των ΗΠΑ, αλλά το πιάνετε το νόημα.

Ο ΤΡΙΤΟΚΟΣΜΙΣΜΟΣ ΩΣ ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Ήδη από τα παραπάνω φαίνεται το γιατί το ΠΑΣΟΚ προσπαθούσε όσο τίποτα να χτίσει σχέσεις με τα διάφορα «περίεργα», «αντι-ιμπεριαλιστικά» καθεστώτα της Μεσογείου και της Μ. Ανατολής, τόσο που έφτασε μέχρι και να κατηγορείται για «υπόθαλψη της διεθνούς τρομοκρατίας». Η χρησιμότητά τους στην εξωτερική πολιτική που προσπαθούσε να χαράξει το ελληνικό κράτος ήταν τεράστια. Την ίδια τακτική εκείνη την περίοδο προσπάθησε να ακολουθήσει όλο το πολιτικό φάσμα.

Πρόσφατα, η Καθημερινή έκανε δύο αφιερώματα στα «ανοίγματα» της χούντας στην Αφρική και τη Μ. Ανατολή.¹⁹ Εκεί, πέρα από το ότι μάθαμε πως το πατσούκλι του δικτάτορα Παπαδόπουλου ήταν «Νάσερ» (!!!), γραφόταν πως οι συνταγματάρχες «αναζητούσαν στον Τρίτο Κόσμο διεθνείς ρόλους» και ότι «η επιλογή σύσφιγξης των ελληνοαραβικών σχέσεων δεν ήταν ασύμβατη με τη μεσανατολική πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων - κάθε άλλο».

Δεν ήταν ασύμβατη ούτε με τη μεσανατολική πολιτική των επόμενων κυβερνήσεων θα προσθέταμε. Όπως είδαμε στο προηγούμενο τεύχος, στην περίπτωση της Λιβύης, η πολιτική της χούντας, του

ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας διέφερε ελάχιστα. Η διαφορά ήταν ότι μιας και εμπλεκόταν το ζήτημα του «αντι-ιμπεριαλισμού», το ΠΑΣΟΚ έπαιζε μπάλα στην έδρα του. Γι' αυτό και πέραν της φιλίας με τον Καντάφι, ο Παπανδρέου πρωτοστάτησε σε όλες τις φιλίες με «αντι-ιμπεριαλιστές» ηγέτες, όπως η φιλία με τον Αραφάτ. Το ΠΑΣΟΚ δεν ήταν μια ανωμαλία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: πολύ απλά ήταν το κατάλληλο κόμμα την κατάλληλη στιγμή.

Ήταν το μόνο που μπορούσε να κινητοποιήσει τη βάση του για τέτοια ζητήματα, ήταν το μόνο που κατάφερε να βρει έναν εχθρό, τον «ιμπεριαλισμό», με τον οποίο μπορούσε από τη μία να μεπτονάρει το εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας και από την άλλη να ενισχύσει τη θέση του στους διακρατικούς ανταγωνισμούς. Δεν υπήρχε άλλη πολιτική δύναμη στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας που να μπορούσε να αφομοιώσει και να εντάξει στα κρατικά σχέδια τα κινήματα της δεκαετίας του '70. Κανένα άλλο κόμμα δεν είχε την ικανότητα να βάλει μεγάλα κομμάτια της αριστερής βάσης του να μιλάνε για τα εθνικά συμφέροντα. Το ΠΑΣΟΚ όμως τα κατάφερε. Το φεμινιστικό τμήμα του ΠΑΣΟΚ, η Ένωση Γυναικών Ελλάδος έγραφε το 1977:

Έχουμε κάμει τις πικρές διαπιστώσεις μας για τα ξένα συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο που απαιτούν τους Παλαιστίνιους ξεριζωμένους, τους Κύπριους Τουρκοκρατούμενους, τους Λιβανέζους διαμελισμένους. Έχουμε έμπρακτη γνώση του τουρκικού επεχτατισμού, του Σιονισμού, του Αμερικάνικου Ιμπεριαλισμού. [...] Η ολοκλήρωση τούτου του αγώνα απαιτεί την παρουσία της Τουρκάλας Αγώνιστριας που πρέπει να αρνηθεί τη συμμετοχή και τη συνενοχή της σ' ένα βρώμικο πόλεμο που τελικά θα καθυποτάξει τους λαούς μας στις ντόπιες και τις ξένες αντιδραστικές δυνάμεις.²⁰

Εκτός των εξωτερικών ζητημάτων λοιπόν, το ΠΑΣΟΚ έφερε εις πέρας και τη μεγάλη δουλειά να κοινωνικοποιήσει την εθνική εξωτερική πολιτική. Να βάλει τους φοιτητές, το γυναικείο κίνημα, την άκρα αριστερά και όποιον άλλο έβρισκε πρόχειρο να υποστηρίξει τις κρατικές επιδιώξεις. Το κατόρθωμα είναι εντυπωσιακό και μάλιστα παραμένει εντυπωσιακό, παρ' όλο που τα τελευταία πέντε χρόνια έχουμε ζήσει στο πετσί μας μια παρόμοια προσπάθεια αφομοίωσης από την εθνικοσοσιαλιστική μας κυβέρνηση.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρήκε το ΠΑΣΟΚ να

Ο Α. Παπανδρέου στην πρώτη επίσκεψη έλληνα πρωθυπουργού στην Κύπρο. Ένα από τα συνθήματα που φώναζε το πλήθος ήταν «ΝΑΤΟ-ΣΙΑ, Προ-Δο-Σία».

ζορίζεται με κάτι σκανδαλάκια όπως αυτό του Κοσκωτά και την Ελλάδα να ζορίζεται με τα οικονομικά της σε βαθμό που να είναι έτοιμη να μπει στο ΔΝΤ. Βέβαια, τη βρήκε και με την πλευρά των νικητών του Ψυχρού Πολέμου. Πράγμα που επισκίαζε όλα τα υπόλοιπα. Το ΠΑΣΟΚ λούφαξε λιγάκι και επέστρεψε ακμαίο. Η ελληνική οικονομία δε λούφαξε καθόλου και ετοιμάστηκε πυρετωδώς να συμπεριφερθεί ως νικήτρια πολέμου. Δηλαδή αφενός να διδάξει στους Βαλκάνιους μετανάστες την παραδοσιακή αρχαιοελληνική έννοια της φιλοξενίας μετατρέποντάς τους εν μία νυκτί σε φτηνή εργατική δύναμη, αφετέρου να ορμήσει με λύσσα για να πάρει τη θέση του κατεστραμμένου κεφαλαίου των ηττημένων γειτόνων της.

Όπως είναι λογικό, οι προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής στράφηκαν ξανά προς τον Βορρά. Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 θα έλεγε κανείς πως το ζήτημα «Ανατολική Μεσόγειος» είχε περάσει σε δεύτερη μοίρα. Φυσικά, όπως γνωρίζουμε σήμερα, αυτός ο κάποιος θα βιαζόταν καθώς το ζήτημα παρέμενε πάντα ανοιχτό και έμελλε να επιστρέψει στο προσκήνιο πολύ γρήγορα. Είναι τότε όμως, που μαζί με τον Ψυχρό Πόλεμο ξεπάγωσαν και οι διεκδικήσεις του ελληνικού κράτους στα Βαλκάνια. Τότε θυμηθήκαμε ξανά τη «Βόρειο Ήπειρο» και τη «Μακεδονία». Η ελληνική εξωτερική πολιτική είχε πάθει αμόκ, καθώς ανοίγονταν ταυτόχρονα όλα της τα μέτωπα.

Τότε, λοιπόν, το ΠΑΣΟΚ αναγκάστηκε να διατυπώσει μια καινούρια «Διακήρυξη» με τίτλο *Για την αναγέννηση της Ελλάδας, για την αναγέννηση του Ελληνισμού*. Και πάλι, η διακήρυξη του ανέφερε τους στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, αναφέροντας πως «η προνομιακή θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια μπορεί να επιτρέψει την οικονομική διείσδυση νέων επιχειρήσεων»²¹ και πως αυτό που χρειαζόταν ήταν «μια νέα δυναμική πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική της οποίας δείγμα γραφής αποτελούν το εμπάργκο στα Σκόπια και η επιθετική απάντηση στις τουρκικές παραβιάσεις στο Αιγαίο».²² Η οικονομική διείσδυση ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, «το σχέδιο banks» όπως έχει ορθά χαρακτηριστεί, και η «πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική» της δεκαετίας του '90 είχε και αυτή απόλυτη εθνική συναίνεση.

Ο τριτοκοσμισμός σταδιακά ατόνησε. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έφερε την αρχή του επόμενου κύματος διακρατικών ανταγωνισμών, το οποίο είχε στο επίκεντρό του τη Μέση Ανατολή. Κράτη με τα οποία υποτίθεται πως το ελληνικό κράτος είχε «προαιώνια φιλία» άρχισαν να αντιμετωπίζουν ζητημάκια. Όταν αργότερα τέτοια καθεστώτα όπως του Ιράκ, της Λιβύης και της Συρίας άρχισαν να καταρρέουν, το ελληνικό κράτος ξέχασε την «προαιώνια φιλία» και τις «παραδοσιακές καλές σχέσεις» και σε πολλές περιπτώσεις στήριξε τη διάλυσή τους. Αλλά έτσι είναι οι κρατικές επιδιώξεις. Ο τριτοκοσμισμός μπήκε στο ντουλάπι και περίμενε υπομονετικά τη στιγμή που θα ξαναφαινόταν χρήσιμος για τα κρατικά σχέδια.

Συνοψίζοντας, η εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ είχε διάφορες καινοτομίες όσον αφορά τις τακτικές, αλλά οι στρατηγικές ήταν οι ίδιες ανεξαρτήτως κυβέρνησης, ανεξαρτήτως προσώπων. Με άλλα λόγια η εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ δεν ήταν και πολύ «του ΠΑΣΟΚ». Η φιλία με τους Άραβες και το άνοιγμα στη Μεσόγειο ήταν μια στρατηγική κίνηση για τον Ψυχρό Πόλεμο, με το σκεπτικό πως θα έφερνε το ελληνικό κράτος πιο κοντά στους Αμερικάνους «από την πίσω

πόρτα», όπως έλεγε κι ο Πιπινέλης. Άλλωστε, όπως μας υπενθύμισε ο πρώην υπ. εξ. Ε. Βενιζέλος, η μεταπολίτευση μπορεί να τέθηκε σε αμφισβήτηση τα τελευταία χρόνια, αλλά πάλι καλά άφησε ένα κεκτημένο: τον «υψηλό βαθμό συναίνεσης για τις βασικές επιλογές της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας και άμυνας της χώρας».²³ Είναι στον αντιιμπεριαλισμό του ΠΑΣΟΚ που θα εντοπίσουμε έναν απ' τους πυλώνες αυτού του κεκτημένου.

1. Autonome Antifa, *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*, Μάης 2015, σ. 147.
2. M. Koumas, «Cold War Dilemmas, Superpower Influence, and Regional Interests: Greece and the Palestinian Question, 1947-49», *Journal of Cold War Studies* Vol. 19, Is. 1, Χειμώνας 2017.
3. Για ένα μεταγενέστερο παράδειγμα του αντιαμερικανισμού ως πεδίο διεκδίκησης βλ. «...Και μας Λέγατε Φρικιά!», *Antifa* #54, 12/2016.
4. Α. Συρίγος, «Τι ζητάμε από τις ΗΠΑ», *Η Καθημερινή*, 09/12/2018.
5. Σ. Ρούσσος, «Ο Ανδρέας Παπανδρέου και η Εξωτερική Πολιτική του ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1981-1989». Περιλαμβάνεται στο Β. Ασημακόπουλος και Χ. Τάσσης (επιμ.), *ΠΑΣΟΚ 1974-2018: Πολιτική Οργάνωση, Ιδεολογικές Μετατοπίσεις, Κυβερνητικές Πολιτικές*, Gutenberg, 2018, σ. 587.
6. ΠΑΣΟΚ, *Ελλάδα και Κοινή Αγορά: ο Αντίλογος*, 1976, σ. 9.
7. Ό.π., σ. 16.
8. Α. Παπανδρέου, *Για μια Μεσόγειο Απελευθερωμένη και Σοσιαλιστική*, ΠΑΣΟΚ, 1979. Μπορείτε να το βρείτε ολόκληρο στο antifascripτα.net > βιβλιοθήκη > τεκμηρίωση. Όσον αφορά την εμπλοκή του Ιράν στο ζήτημα βλ. «Ένας είναι ο εχθρός, μέρος 2ο», *Antifa* #61, 07/2018.
9. Ξ. Ζολότας, «Η Ελλάς στην ΕΟΚ», Το Βήμα, 1979. Δεν αναγράφεται πλήρης ημερομηνία. Διαθέσιμο στο Αρχείο Κωνσταντίνου Σημίτη.
10. Σοσιαλιστική Πορεία #25, 12/1975.
11. Ζ. Λιαλιούτη, «Ο Αντιαμερικανισμός στο Λόγο του ΠΑΣΟΚ». Περιλαμβάνεται στο Β. Ασημακόπουλος και Χ. Τάσσης, ό.π, σ. 403.
12. Έθνος, 18/11/1983. Αναφέρεται στο Ζ. Λιαλιούτη, ό.π.
13. Για την ελληνοκυριακή συμμαχία έχουμε μιλήσει αλλού αναλυτικότερα. Βλ. π.χ. «Τουρκία-Συρία: Τα συμφέροντα, οι λογαριασμοί και η εμπλοκή του ελληνικού κράτους», *Antifa* #49, 12/2015.
14. PASOK, «The Aegean Dispute», Φάκελος για το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, 1974-1978, διαθέσιμος στο Αρχείο Κ. Σημίτη.
15. Α. Συρίγος, «Ακυρώνοντας την τουρκική πολιτική», *Η Καθημερινή*, 13/03/2017.
16. Βλ. Ζ. Λιαλιούτη, ό.π. σ. 405.
17. Σ. Ρούσσος, ό.π., σ. 593.
18. Ν. Κοτζιάς, «Ο γεωστρατηγικός ρεαλισμός και η Ανατολική Μεσόγειος», *Καθημερινή*, 9/12/2018.
19. Μ. Κούμας, «Η επίσκεψη Παττακού στην Αίγυπτο», *Καθημερινή*, 18/11/2018 και Α. Παπουτσόπουλος, «"Ανοιγμα" της χούντας στην Αφρική», *Η Καθημερινή*, 25/11/2018.
20. Ένωση Γυναικών Ελλάδος, ΕΓΕ Δελτίο #3+4, 01/1977.
21. Περιλαμβάνεται στο Χ. Τάσσης, «Το Θεωρητικό Σχήμα του ΠΑΣΟΚ: Θεωρία της Εξάρτησης», στο Β. Ασημακόπουλος και Χ. Τάσσης, ό.π., σ. 359.
22. ΠΑΣΟΚ, 3ο Συνέδριο: Πολιτική Απόφαση για την Αναγέννηση, Αθήνα, Απρίλιος 1994, σ. 11.
23. Ε. Βενιζέλος, «Εθνική Συναίνεση και Εξωτερική Πολιτική», *Καθημερινή*, 02/11/2014.

ΠΩΛΗΤΗΡΙΑ, ΠΕΡΗΦΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Οι αντίπαλοι του ΠΑΣΟΚ «ξεπουλούν» (sic) την Ελλάδα στους ξένους, ενώ το ΠΑΣΟΚ με την «περήφανη» και ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική» του βγάζει τα καρφιά που εμποδίζουν τη σημαία να κυματίσει. Πολλαπλές συνεισφορές του ΠΑΣΟΚ σε δύο μόλις αφίσες! Ανακάλυψη της έννοιας του «ξεπουλήματος» και ανακάλυψη της «πασοκικής αισθητικής» που (δυστυχώς) μας συνόδεψε για πάνω από δυο δεκαετίες – δύο σε ένα!

